

Հավաքների ազատության իրավունքը հիմնարար այլ իրավունքների իրացման համատեքստում

Մաֆարյան Ա. Գ.

*Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավաբանական ֆակուլտետի Պետության և իրավունքի տեսության և սահմանադրական իրավունքի ամբիոն (Հայաստան, Երևան)
safamalya@mail.ru*

Վճռորոշ բառեր՝ հավաքների ազատություն, Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարան, օրենսդրություն, իրականացում, նորմերի մրցակցություն, իրավակիրառ պրակտիկա

Право на свободу собраний в контексте реализации основных прав

Сафарян А.Г.

*Кафедра теории государства и права и конституционного права юридического факультета Академии Образовательного комплекса полиции Республики Армения (Армения, Ереван)
safamalya@mail.ru*

Резюме: В научной статье обсуждаются свобода собраний в контексте реализации основных прав, включая международную правоприменительную практику. По мнению автора само право может считаться ценным, но это можно оценить по необходимости реализации прав и различных обстоятельств. В конце статьи подчёркивается роль разумного баланса между правом на свободу собраний и защитой основных прав и свобод в общественных интересах.

Ключевые слова: Свобода собраний, Европейский суд по правам человека, законодательство, реализация, конкуренция норм, правоприменительная практика.

The Right of Freedom of Assembly in the Context of the Realization of Fundamental Rights

Safaryan A.G.

*Chair of theory of state and law and constitutional law, Law faculty of Police Academy of Educational Complex of Police of the Republic of Armenia (Armenia, Yerevan)
safamalya@mail.ru*

Abstract: The freedom of assembly in the context of the realization of fundamental rights, including the international law application practice are discussed in the scientific article. According to the author, the right can be itself considered valuable, but the last can be assessed by the necessity of realizing other rights and taking into consideration various circumstances. At the end of the article the role of a reasonable balance between the right of freedom of assembly and the protection of fundamental rights and freedoms in the public interest are emphasized.

Keywords: Freedom of assembly, European Court of Human Rights, legislation, realization, competitive norms, law application practice.

Իրավական պետության առանցքային արժեքներից է խաղաղ հավաքների ազատության ճանաչումը և պաշտպանությունը, այն, թերևս, յուրաքանչյուր ժողովրդավարական համակարգի անքակտելի բաղադրիչներից է և կոչված է իրավական հնարավորություն ընձեռելու քաղաքացիներին, որպեսզի վերջիններս անմիջականորեն ներգրավված լինեն պետական կառավարման գործընթացին՝ ազատ, հրապարակայնորեն հայտնելով իրենց տեսա-

կետը՝ հանրային իշխանության տիրույթում գտնվող առանցքային հարցերի առնչությամբ:

Հավաքների ազատության իրավունքի պաշտպանությունն անխուսափելիորեն էական նշանակություն է ձեռք բերում, հատկապես այն երկրներում, որտեղ դեռևս ժողովրդավարության կայացման հարցում առկա են լրջագույն խնդիրներ, այն միտված է ոչ միայն երաշխավորելու ժողովրդավարության արդյունքները, այլև հանդես գալու, որպես ժողո-

վրդավարության կայացման ու զարգացման կարևորագույն նախադրյալ: Հանրահավաքների ազատությունը անմիջական առնչություն ունի հանրային իշխանության հետ, այն, բնականաբար ուղղված է հանրային իշխանության դեմ, ուստի այդ ազատության նկատմամբ վերաբերմունքը կարող է ընկալվել, որպես այդ ազատության նկատմամբ պետության վերաբերմունքի հիմնարար ցուցիչ՝ հատկապես, հանդուրժողականության աստիճանը կանխորոշելու տեսանկյունից:

Ընդհանրապես, հանրային իշխանության խոցելիությունը «բացահատող» իրավունքներն ու ազատությունները իրենց երաշխավորման աստիճանով, կարող են դիտարկվել, որպես յուրահատուկ ցուցիչ՝ ժողովրդավարության վիճակը համարժեք գնահատելու, ինչպես նաև պետության ողջ ներքին քաղաքականության բնույթը պարզելու տեսանկյունից: Մյուս կողմից, հակված չեն այն մտայնությանը, որ անվերապահ հանդուրժողականությունը պետք է դիտարկել իբրև հանրային իշխանության իրավաչափ գործունեություն: Այս հարցում ցանկացած ծայրահեղ մոտեցում հղի է նույն մարդու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների խոցելությամբ, հանրային իշխանությունը պարտավոր է ցուցաբերել բացառապես համաչափ վերաբերմունք, որպեսզի մի կողմից երաշխավորվեն բոլոր այն իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք այս կամ այն կերպ «անհանգստություն» են պատճառում հանրային իշխանությանը, մյուս կողմից՝ դրանց նկատմամբ հանդուրժողականությունը չպետք է հանգեցնի այլոց իրավունքների ոտնահարմանը և Սահմանադրությամբ պաշտպանվող մյուս հանրային արժեքների անտեսմանը:

Հավաքների ազատությունը շահեկան է հանրային իշխանության համար նաև այն տեսանկյունից, որ այն հնարավորություն է տալիս բացահայտելու մարդկանց իրավագիտակցությունը, ներքին և արտաքին քաղաքականության առանցքային հարցադրումների նկատմամբ հանրության մոտեցումները: Խընդիրն այն է, որ այս հարցում պետությունը, մեր կարծիքով, ունի երկակի գործառույթ, մասնավորապես, պետությունը մի կողմից օբյեկտիվորեն ձգտում է հանրության մեջ ձևավորել իր տեսանկյունից ընդունելի ակնկալիքներ, մյուս կողմից՝ ծավալել այնպիսի գործունեություն,

որի արդյունքում կբավարարվեն այդ ակնկալիքները: Այս համատեքստում հանրային իշխանությունը կարիք ունի հստակ պարզելու, թե իր կողմից «թելադրվող» ակնկալիքները որքանով են արմատացել հանրության շրջանում, ինչպես նաև այն, թե որքանով է այդ ակնկալիքների ապահովման ուղղությամբ պետության քաղաքականությունը գնահատվում բավարար:

Իհարկե, վերը նշված հարցադրումների պատասխանները կարելի է ստանալ սոցիոլոգիական հարցումների միջոցով, սակայն որքան էլ, որ այդ գործիքը համապատասխանի արհեստավարժության բարձր աստիճանի, միևնույն է, հավաքների ազատությունը հնարավորություն է տալիս առավել համարժեք պատկերացում ունենալու նույն այդ հարցադրումների առնչությամբ հանրության տրամադրությունների վերաբերյալ: Չպետք է անտեսել նաև, որ մարդկանց իրավագիտակցության ձևավորման միակ աղբյուրը բնավ պետության քաղաքականությունը չէ, այն գտնվում է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին բազում ազդակների ներքո, ինչը ևս ընդգծում է հավաքների ազատության նկատմամբ հնարավորինս համարժեք քաղաքականություն մշակելու անհրաժեշտությունը:

Այսպիսով, հավաքների ազատությունը քաղաքացիական հասարակությունում հարկ է ընկալվել, որպես յուրօրինակ հաղորդակցության միջոց՝ հանրային իշխանության մարմինների և քաղաքացիների միջև, հնարավորություն ընձեռելով, որպեսզի հանրությանը և հանրային իշխանության մարմիններին ներկայացվի գաղափարների, կարծիքների և առաջարկությունների ողջ հանրագումարը՝ իր բոլոր երանգներով հանդերձ:

Այս համատեքստում, հատկապես, հանրային իշխանության կողմից կիրառվող սահմանափակումների սահմաններն ու եղանակները ճշգրտելու տեսանկյունից, մեր դիտարկման առանցքն ընդգրկում է հավաքների ազատության և մարդու այլ իրավունքների ու ազատությունների հարաբերակցության շրջանակը, ինչի առնչությամբ մասնագիտական գրականության մեջ կիրառելի է հիմնական իրավունքների մրցակցություն եզրույթը: Նկատենք, որ վերջինս առկա է, երբ Սահմանադրությամբ ամրագրված հիմնական իրավունքներն այս կամ այն իրավիճակում հայտ-

նվում են մրցակցային հարթության վրա, երբ հարկ է լինում միանշանակ որոշել, թե այդ հիմնական իրավունքներից որին և ինչ չափով կարող է նախապատվություն տրվել: Այն, որ հիմնական իրավունքների իրացման տեսանկյունից գործնականում հաճախ է ծագում այն հարցը, թե որքանով են դրանք հակասում այլոց իրավունքներին ու շահերին, գրեթե տարակարծության տեղիք չի տալիս, սակայն լրջագույն և իրարարմերժ կարծիքներ են հայտնվում այն առնչությամբ, թե որչափով և որ դեպքերում կարող են սահմանափակվել հիմնական իրավունքները, երբ դրանք դիտարկվում են այլ հիմնական իրավունքների իրացման համատեքստում:

Նախ, անհրաժեշտ ենք համարում ելակետ ընդունել մեր այն մտտեցումը, որ Սահմանադրությունը ևս առանձին դեպքերում չի ամրագրում այնպիսի հիմնադրություններ, որոնք հնարավորություն կտային անարգել և միանշանակ պատասխանելու իրավունքների մրցակցությանն առնչվող հարցադրումներին: Այսպես, Սահմանադրության 39-րդ հոդվածի համափայն. «Մարդն ազատ է անելու այն ամենը, ինչը չի խախտում այլոց իրավունքները և չի հակասում Սահմանադրությանը և օրենքներին»: Այս նորմից բխում է, որ փաստորեն ազատ գործելու իրավունքը չի կարող կիրառելի համարվել, եթե այն հանգեցնում է այլոց իրավունքների ցանկացած խախտմանը, մինչդեռ՝ գործնականում սա անխուսափելիորեն կարող է հանգեցնել անհարկի ծայրահեղ իրավիճակների, բացառելով իրավունքների մրցակցության որևէ դրսևորում: Վերջին հաշվով, հիմնական իրավունքների և ազատությունների մի սովոր հատված բացարձակ չէ, ուստի դրանց մասնակի, ոչ էական խախտումները կարող են և իրավաչափ, թույլատրելի համարվել, եթե դրանք մրցակցության մեջ են հայտնվում այնպիսի իրավունքների իրացման հետ, որոնք նախատեսված չեն իրավական ակտերով, բայց և արգելված էլ չեն: Հավելենք նաև, որ հիշյալ 39-րդ հոդվածով ամրագրված դրույթը բնավ չի վերաբերում սուկ հիմնական իրավունքներին: Քննարկենք մի այսպիսի հիպոթետիկ իրավիճակ. ազգային ավանդույթներով պայմանավորված, հարսանիքի ծիսակատարության շրջանակներում ողջամիտ կարճ ժամանակով բարձր երաժշտություն է հնչեցվում բնակելի շենքի բակում, բնականաբար,

խաթարելով մարդկանց հանգստի իրավունքը: Ինչ խոսք, այսպիսի միջոցառում նախաձեռնելը հստակ սահմանված չէ, որպես իրավունք, սակայն չի էլ արգելված, մյուս կողմից՝ դրանից չի բխում, որ, եթե այն ցանկացած դեպքում հանգեցնում է այլոց իրավունքների խախտմանը, ապա անվերապահորեն պետք է դիտարկել, որպես իրավաչափ:

Նման մրցակցության դեպքում գործում է «lex specialis» հիմնադրույթի գերակայության ընդհանուր կանոնը, ըստ որի՝ հատուկ հիմնական իրավունքին վերաբերող միջամտությունն այլևս չի ստուգվում ավելի ընդհանուր հիմնական իրավունքի դրույթների չափանիշի հիման վրա: Հիմնական իրավունքի երկու դրույթների միջև նման հարաբերությունն առկա է, երբ հիմնական իրավունքի հատուկ դրույթի կիրառելիության յուրաքանչյուր դեպք միաժամանակ անհրաժեշտաբար բավարարում է նաև ավելի ընդհանուր, նաև այլ դեպքեր ներառող հիմնական իրավունքի դրույթի նախադրյալների¹:

Իրավակիրառ պրակտիկան վկայում է, որ հավաքների ազատության իրավունքի իրացման ընթացքում ևս հնարավոր է այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների խախտման իրական վտանգ, ինչն արտահայտվում է հանրության շահերի բախմամբ և (կամ) այլոց սահմանադրական իրավունքների (և ոչ միայն) հնարավոր ոտնահարմամբ: Ինքնին հասկանալի է, որ հասարակական վայրում տեղի ունեցող ցանկացած հավաք կարող է առաջ բերել մարդկանց բնականոն կյանքի որոշակի անհարմարություններ: Հարկ է նկատել, սակայն, որ հավաքի մասնակիցներ չհանդիսացող անձանց նման անհարմարություններ պատճառելն ինքնին չի նշանակում, որ հավաքը կորցնում է իր խաղաղ բնույթը, քանի որ անհարմարության որոշակի դրսևորումներ կարող են հանդիսանալ պարզապես ցույցի բնականոն հետևանք՝ չհանգեցնելով այլոց իրավունքների էական խախտումների, ինչպես վկայակոչված է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներում, մասնավորապես՝ «Գա-

¹ Միխայել Զաքս «Գերմանիայում հիմնական իրավունքների ընդհանուր ուսմունքի հիմունքները» Երևան 2018 էջ 89:

լստյանն ընդդեմ Հայաստանի» և «Բուկտան և այլոք ընդդեմ Հունգարիայի» գործերով²:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ դժվար է պատկերացնել անադմուկ մեծածավալ քաղաքական ցույց, որտեղ հազարավոր մարդիկ արտահայտում են իրենց կարծիքը՝ ոչ թե բռնության կոչեր հնչեցնելով, այլ լռուցանելով վանկարկելով: Միաժամանակ Դատարանը նշում է, որ բացակայում են այն ապացույցները, որոնք կհաստատեն, որ ցուցարարները սպառնացել են խախտել հասարակական կարգը հավաքի ընթացքում արտահայտած զգալի անհանգստությամբ, ինչը բնորոշ է հանրային վայրերում կազմակերպված բոլոր հրապարակային միջոցառումներին:

Հարկ է նշել, որ իրավապահ մարմինների գործունեության ընթացքում իրավական արժեքներից որևէ մեկին նախապատվություն տալը կարող է լուրջ բացթողումների տեղիք տալ նրանց առջև դրված՝ մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության գերխնդիրը լուծելիս: Հարցադրումը վերաբերում է իրավակիրառ պրակտիկայի այն դրսևորումներին, որոնք երկմտանքի տեղիք են տալիս կոնկրետ իրավիճակում որոշելու՝ հավաքի ազատության իրավունքն է գերակա, թե՞ հանրության շահերն ու այլոց սահմանադրական իրավունքները:

Մեր դիրքորոշումը տվյալ դեպքում հետևյալն է՝ հարկ է նկատի ունենալ, որ որպես չափանիշ պետք է ընդունել ոչ միայն իրավունքը կամ ազատությունը, այլև այն, թե դրա իրացման արդյունքում ինչ չափով է խոցելի դառնում մրցակցության մեջ գտնվող իրավունքը: Միաժամանակ, հարկ է գնահատել, թե տվյալ իրավիճակում, որքանով է օբյեկտիվորեն անհրաժեշտ վիճարկվող իրավունքի իրացումը. խնդիրն այն է, որ ինքնին իրավունքը կարող է համարվել խիստ արժեքավոր, բայց կոնկրետ իրավիճակում կարող է գնահատվել, որ բացակայում է դրա իրացման այնպիսի խիստ անհրաժեշտություն, որի հաշվառմամբ

հարկ լինի թույլատրելի դիտարկել այլոց որոշ իրավունքների ոչ էական խախտումները:

Ինչպես արդեն նկատեցինք, հասարակական վայրում տեղի ունեցող ցանկացած հավաք կարող է առաջ բերել որոշակի անհարմարություններ ամենօրյա կյանքում, մասնավորապես խոչընդոտել այլ անձանց գործունեությանը, տրանսպորտային միջոցների, հետիոտնի շարժին և այլն: Այս իրավիճակները կարող են աղերսներ ունենալ մի շարք սահմանադրական իրավունքների (օրինակ՝ ազատ տեղաշարժի իրավունքը, սեփականության իրավունքը և այլն) հետ: Այս իսկ պատճառով կարծում ենք, որ անձի՝ հավաքների ազատության իրավունքի իրացմամբ արտահայտվող խախտումներին, հանրային իշխանության մարմինները պարտավոր են որոշակի հանդուրժողականությամբ վերաբերել՝ հիմքում ունենալով Մահմանադրությամբ ամրագրված համաչափության սկզբունքը:

Անշուշտ, քննարկվող հարցադրման իրավական արժեքի տեսանկյունից, կարևոր են Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախադեպային դատական ակտերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, մասնավորապես՝ «Աշուղյանն ընդդեմ Հայաստանի», «Կուզնեցովն ընդդեմ Ռուսաստանի» և «Օյա Ատամանն ընդդեմ Թուրքիայի» գործերով³: Այդ որոշումներում Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանն ընդգրծում է իշխանությունների կողմից խաղաղ հավաքների նկատմամբ որոշակի հանդուրժողականություն ցուցաբերելու կարևորությունը, եթե հավաքի ընթացքում ցուցարարները բռնի գործողություններ չեն կատարել, բացակայել է անհարիր աղմուկը կամ բռնություն հրահրելը՝ չզրկելով Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին Եվրոպական Կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածով

² St' u Application no 26986/03, Galstyan v. Armenia Judgment of 15 November 2007 Para. 90 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-83297"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019), Application no 25691/04 Bukta and Others v. Hungary Judgment 17 July 2007 Para 37 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-81728"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019).

³ St' u Application no. 33268/03, Achouguian v.Armenia, Judgment of 17 July 2008. Para. 92, (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-87642"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019), Application no. 74552/01, Oya Ataman v. Turkey, Judgment of 5 December 2006. Para. 42 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78330"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019), Application no 10877/04, Sergey Kuznetsov v. Russia Judgment of 23 October 2008 Para 44 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-89066"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019).

երաշխավորված հավաքների ազատությունը՝ իր ողջ էությունից⁴:

Հիշյալ մոտեցումը, ընդհանուր գծերով, արտացոլված է նաև հայրենական օրենսդրությամբ, որտեղ որպես հավաքի վայր է նշվում պետական, համայնքային կամ մասնավոր սեփականություն հանդիսացող բացօթյա տարածքը (փողոց, մայթ, հրապարակ, այգի, պուրակ և այլն) կամ շինությունը, որը հավաքի անցկացման նպատակով մատչելի է յուրաքանչյուրի համար⁵: Կարծում ենք, իրատեսական ու հիմնավորված կարելի է համարել այն մոտեցումը, ըստ որի՝ բացօթյա տարածքները, իրավամբ, կարող են հարթակ հանդիսանալ ինչպես տարատեսակ գործունեություն իրականացնելու, այնպես էլ հավաքների կազմակերպման համար: Ընդ որում, հարկ է նշել, որ Սահմանադրությամբ հանրային իշխանության վրա դրված մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքները և ազատությունները հարգելու ու պաշտպանելու պարտականությունն այս դեպքում արտահայտվում է պետության՝ հավաքին մասնակցելու ցանկություն ունեցող բոլոր անձանց ներկայության և համապատասխան պայմանների ստեղծման ապահովման պարտականությամբ, որտեղ հասարակական հարթակը ոչ թե հավաքի կազմակերպիչների շահերին է ծառայում, այլ երկու կամ ավելի անձանց հնարավորություն է ընձեռնում՝ հանրային հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի շուրջ ընդհանուր կարծիք ձևավորելու և այն հրապարակայնորեն արտահայտելու:

Այս իմաստով նպատակահարմար ենք համարում քննարկել նաև հավաքների ազատության և ազատ տեղաշարժվելու իրավունքի իրացման համադրությունը: Սահմանադրությունը ամրագրում է, որ ՀՀ տարածքում օրինական հիմքերով գտնվող յուրաքանչյուր ոք ունի ազատ տեղաշարժվելու և բնակավայր ընտրելու իրավունք⁶: Չնայած տարածաշրջա-

նային և միջազգային իրավական ակտերում առկա որոշակի բովանդակային տարբերություններին, մեկնաբանվող իրավունքի ընդհանրական վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս այն ընկալելու լայն իմաստով՝ ներառելով նաև տրանսպորտային միջոցներով ազատ տեղաշարժվելու իրավունքը: Մակայն հետիոտնի շարժի և տրանսպորտային միջոցների անխափան երթևեկության ապահովմանն ուղղված խաղաղ հավաքների ազատության թույլատրելի սահմանները ուրվագծելու և վերը նշված իրավունքների իրացման առաջնահերթությունը պարզելու համար, ցանկալի է գնահատել հավաքների ազատության սահմանափակման նպատակների համաչափությունը և անհրաժեշտությունը:

Մեր կարծիքով, անձի ազատ տեղաշարժվելու իրավունքի իրացմանը հավաքներ կազմակերպելով միջամտելը կարելի է իրավաչափ համարել, եթե հանրային հավաքի յուրաքանչյուր մասնակից իր իրավունքը կենսագործում է ողջամիտ՝ դիտավորությամբ այն չի հանգեցնում հասարակական կարգի խախտմանը և այդ իրավունքը միտումնավոր չի օգտագործում ի վնաս երթևեկության այլ մասնակիցների: Այս հարցադրումներին սպառնիչ պատասխան տալու նկատառումով, հարկ է յուրաքանչյուր դեպքում գնահատել հրապարակային միջոցառման նպատակը, դրանով պայմանավորված եղանակները և այլն:

Հարկ նկատել, որ Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումներում տրանսպորտային միջոցների անխափան տեղաշարժի ապահովումը քննարկվում է որպես հավաքների ազատության սահմանափակման իրավաչափ նպատակ, այսինքն՝ այն իր նշանակությամբ համեմատվում է խաղաղ հավաքների կոնվեցիոն իրավունքի հետ⁷: «Բեռլադիր և այլոք ընդդեմ Ռուսաստանի» գործում Մոսկվա քաղաքի իշխանության մարմինները մերժել էին հավաքի կազմակերպիչներին կոնկրետ վայրում հանրային հավաք կազմակերպելը, հղում անելով այն հանգամանքի վրա, որ այն կարող

⁴ Տե՛ս «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» 1950թ. նոյեմբերի 4-ի Եվրոպական կոնվենցիա, հոդված 11 (ՀՀ ՊՏ2002/17 (192)05.06.02, հոդ. 367):

⁵ Տե՛ս «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ 2011 թ. ապրիլի 14-ի օրենքը, հոդված 2, մաս 4-րդ (ՀՀՊՏ 2011.04.22/23(826) Հոդ.452, 02. 05. 2011) [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78330"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)).

⁶ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրություն, հոդված 40 (Ընդունվել է 1995 թ. հուլիսի 5-ի ՀՀ հանրաքվեով: Սահմանադրությո-

յան փոփոխությունները կատարվել են 2005 թ. նոյեմբերի 27-ի և 2015 թ. դեկտեմբերի 6-ի ՀՀ հանրաքվեներով, ՀՀՊՏ Հաստիք թողարկում, Հոդ. 1118, 21. 12. 2015):

⁷ Տե՛ս Application no. 34202/06 Berladir and others v.Russia, Judgment of 12 July 2012. Paras. 30, 58, 61 (հասանելի աղբյուրը՝ <http://www.pravosudie.biz/189358> 05.02.2019).

է խոչընդոտել տրանսպորտային միջոցների կայանմանը, ինչպես նաև հետիոտների շարժին և տրանսպորտային միջոցների տեղաշարժին ամբողջ քաղաքի կենտրոնում: Ընդ որում, Եվրոպական դատարանի գնահատմամբ «մասնակիցների անվտանգությունը» և «հետիոտների շարժի և տրանսպորտային միջոցների տեղաշարժի խոչընդոտներից խուսափելու անհրաժեշտությունը» կարող են բավարարի հիմքեր հանդիսանալ մերժելու հանրային միջոցառման անցկացումը նախընտրելի վայրում: Այսպիսով, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը կենտրոնական փողոցներում անխափան երթևեկելու հետիոտների և տրանսպորտային միջոցների վարորդների իրավունքը դասել է «այլոց իրավունքների և ազատությունների» շարքին:

Այնուամենայնիվ, իրավակիրատ պրակտիկայում դժվար է տարբերակել իրավաչափ սահմանափակումների չափանիշները լրացուցիչ միջամտությունից: Ընդ որում, սահմանափակումների վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորումները վերաբերում են միայն այն հիմնադրույթներին, թե որ վայրերում չի կարելի կազմակերպել և իրականացնել հավաքներ⁸, իսկ մշակված դատական պրակտիկա այս ուղղությամբ դեռևս չկա: Հարցին առավել ընդլայնված մոտեցում է արտահայտել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը «Բառակոն ընդդեմ Ֆրանսիայի» գործով⁹: Դատարանը ճանաչում է, որ հանրային վայրում տեղի ունեցող ցանկացած իրադարձություն ամենօրյա կյանքում կարող է առաջ բերել որոշակի անհարմարություններ, այդ թվում՝ երթևեկության խափանում: Սակայն հավաքներ կազմակերպելու ժամանակ տրանսպորտային միջոցների տեղաշարժի ընհանուր շրջափակումը կարող է համարվել «սովորական անհարմարության» սահմանների անցում: Այս դեպքում, երբ անհրաժեշտություն է առաջանում հավասարակաշռություն ապահովել հասարակության և անձի հակամար-

տող շահերի պաշտպանության միջև, առաջնահերթությունը որոշվում է յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով՝ առանձնացնելով հանրային իշխանության մարմինների գործելակերպի ուղենիշ հանդիսացող մի շարք հանգամանքներ՝ «անհարմարությունների» ծավալը (մասնակիցների քանակը, երթևեկության շրջափակման աստիճանը), հանրային հավաքի շարունակականությունը (ինչքան երկար է տևողությունը, այնքան միջամտման անհրաժեշտությունը՝ մեծ), օրվա մեջ ինտենսիվ երթևեկության ժամանակահատվածը, այլընտրանքային երթուղիների առկայությունը, սահմանափակման միջոցների բնույթը և այլն:

Այս համատեքստում նպատակահարմար է քննարկել նաև հավաքների ազատության իրավունքի իրացման և հանրային իշխանության կողմից հասարակական կարգի և անվտանգության ապահովման պարտականության հարաբերակցության հիմնախնդիրները: Հասարակական կարգը բոլոր սոցիալական կարգավորիչների (իրավական, բարոյական, կոորպորատիվ նորմեր և այլն) անվերապահ իրացման հիման վրա ձևավորված հասարակական բոլոր հարաբերությունների կանոնակարգված համակարգ է: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը (30.03.2012թ) արտահայտել է իր դիրքորոշումը «հասարակական կարգ» եզրույթի վերաբերյալ՝ նշելով, որ «հասարակական կարգն» ընկալվում է երկու իմաստով՝ լայն և նեղ: Լայն իմաստով հասարակական կարգը հասարակության մեջ առկա սոցիալական կապերի և հարաբերությունների համակցությունն է, որը ձևավորվում է սոցիալական, իրավական և բարոյական նորմերի գործողության արդյունքում: Նեղ իմաստով հասարակական կարգն ընկալվում է, որպես հասարակական նշանակության վայրերում (տրանսպորտային միջոցների կայանատեղիներում, օդանավակայաններում, շուկաներում, պուրակներում, այգիներում, կինոթատրոններում և այլն) այնպիսի իրադրության առկայություն, որի պայմաններում ապահովված է քաղաքացիների արժանավայել վարքագիծը, կազմակերպությունների, հիմնարկների և հասարակական նշանակության այլ օբյեկտների բնականոն աշխատանքը, ինչպես նաև այդ վայրերում գտնվող անձանց ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիությունը:

⁸ Տե՛ս «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ 2011 թ. ապրիլի 14-ի օրենքը, հոդված 19-րդ (ՀՀՊՏ 2011.04.22/23 (826) Հոդ.452, 02. 05. 2011) [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-78330\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\).

⁹ Տե՛ս Application no. 31684/05 Barrako v. France, Judgment of 05 July 2009. Paras. 39-41 (հասանելի աղբյուրը՝ <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/12071354/05.02.2019>).

Ի տարբերություն վերոնշյալի, ԵԱՀԿ/ԺՄԻԳ և Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից մշակված «Խաղաղ հավաքների ազատության ուղեցույցում» «հասարակական կարգ» եզրույթը դիտարկվում է իբրև անորոշ հասկացություն¹⁰ այն մեկնաբանելու համար հիմք ընդունելով Գերմանիայի դաշնային սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումը¹¹, որտեղ «հասարակական կարգը» մեկնաբանվում է, որպես չգրված կանոնների ամբողջություն, որոնց պահպանումը համապատասխանում է այդ ժամանակահատվածում գործող սոցիալական և էթիկայի նորմերի պահանջներին՝ համարվելով անհրաժեշտ պայման մարդու կենսապահովման համար որոշակի տարածքում և մարդկային հանրություն: Իհարկե, այդ մեկնաբանությունը չի կարող ծառայել որպես խաղաղ հավաքներ արգելելու արդարացում, սակայն որոշակի հանգամանքներում օրենքով նախատեսված կարգով հավաքների ազատությունը կարող է սահմանափակվել, երբ հավաքի մասնակիցները իրենք կամ այլոց սաղորելու միջոցով հակաիրավական արարքներ կամ բռնություն իրականացնեն:

Որպես կանոն, նկատենք, որ հասարակական կարգի պահպանությունը հաճախ է ուղեկցվում անվտանգության ապահովման անհրաժեշտությամբ: «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» օրենքը, մասնավորապես ամրագրում է «ազգային անվտանգություն» հասկացությունը¹²՝ սահմանելով, որ. «ՀՀ ազգային անվտանգությունը պետության և հասարակության այնպիսի կացությունն է, երբ ապահովված է անձի, հասարակության և պետության անվտանգությունը, երկրի տարածքային ամբողջականությունը, ինքնիշխանությունը, սահմանադրական կարգը, տնտեսության բնականոն զարգացումը, հասարակության նյութական և հոգևոր արժեքների, քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, շրջակա միջավայրի պաշտպա-

նությունը ներքին և արտաքին սպառնալիքներից»¹³: Այս դեպքում իրավական գնահատական տալիս՝ նպատակահարմար է հաշվի առնել ոչ միայն ստեղծված իրավիճակը, իրավունքի իրացման եղանակը և հավաքի նպատակը, այլև մասնակիցների հույզերը և զգացմունքները, ինչը կարող է իրական վտանգի սպառնալիք ստեղծել հասարակական կարգի և անվտանգության ապահովման համար: Հարցադրումը վերաբերում է «հավանական» վտանգը «իրականի» վերածվելու գործընթացին: Քանի որ գործնականում դժվար է որոշել, թե հավաքի կազմակերպիչները և մասնակիցները որքանով են կարողանում վերահսկել հավաքի ընթացքը և արդյո՞ք անխուսափելի չեն անկարգությունները և բռնությունը:

Այս համատեքստում թե՛ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մասը, թե՛ Սահմանադրության 44-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, թե՛ «Հավաքների ազատության մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածը ամրագրում են, որ հավաքների ազատությունը կարող է սահմանափակվել օրենքով սահմանված կարգով՝ հասարակական կարգը և պետական անվտանգությունը պաշտպանելու նպատակով: Սակայն սահմանափակման հիմքերը ամրագրելուց զատ, անհրաժեշտ է կարևորել հավաքների ընթացքում ռիսկերը գնահատելու գործընթացը¹⁴: Այն իր մեջ կարող է ներառել հավաքի մասնակիցների հավանական կամ այլընտրանքային վարքագծի դրսևորման կանխատեսումները, հավաքի մասնակիցների սպասվող թիվը, նրանց գործողությունները արտակարգ իրավիճակներում և նեգատիվ զարգացումների ընթացքում և այլն:

Նկատենք, որ պետությունը հասարակական կարգն ու անվտանգությունը ապահովելու շրջանակներում կոնկրետ տարանջատում է հավաքի բնականոն և խաղաղ ընթացքն ապահովելու պարտականությունը՝ սաղորիչ

¹⁰ St' u <https://www.osce.org/odhr/73405?download=true> OSCE, 2011.

¹¹ St' u Federal Constitutional Court (First Senate) 14 May 1985, 1 BvR 233, 341/811 (հասանելի աղբյուրը՝ <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?cat=11&paged=3>).

¹² St' u «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» ՀՀ 2001 թ. դեկտեմբերի 28-ի օրենքը, հոդված 1-ին (ՀՀՊՏ 2002.02.05/6(181) Հոդ.77, 05.02.2002) <https://www.arlis.am/>.

¹³ Կարծում ենք, որ Սահմանադրությամբ ամրագրված պետական անվտանգություն եզրույթը այս դեպքում նույնացված է ազգային անվտանգություն հասկացության հետ:

¹⁴ St' u Права человека и обеспечение правопорядка во время публичных собраний.Руководство БДИПЧ ОБСЕ, 2016, ст. 48

ելույթների ընթացքում անձանց իրավունքներն ու հանրության շահերը պաշտպանելու պարտականությունից: Դա հատկապես դրսևորվում է իրավապահ գործունեության շրջանակներում և արտահայտվում հավաքն արգելելու օրենսդրական ամրագրմամբ:

Որպես օրինակ քննարկենք 2018 թ. Նոյեմբերին Հայաստանում կայանալիք «Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի ԼԳԲՏ քրիստոնյաների ֆորումը»¹⁵: Այն զանգվածային դժգոհության ալիք էր առաջ բերել հանրության տարբեր ներկայացուցիչների մոտ և արտահայտվում էր նրանց բարձր զգացմունքայնությամբ¹⁶ իրական վտանգի սպառնալիք ստեղծելով հասարակական կարգն ու անվտանգությունը ապահովելու տեսանկյունից: Արդյունքում ոստիկանությունը հանդես եկավ ֆորումի չեղարկման հայտարարությամբ՝ այն համարելով ոչ նպատակահարմար երկրում անվտանգության ապահովման տեսանկյունից¹⁷:

Այսպիսով, նկատելի է, որ հավաքների ազատությունը մարդու այլ իրավունքների կենսագործման համատեքստում առաջ է բերում հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների որոշակի սահմանափակում, ինչն էլ իր հերթին հանդիսանում է հավաքների ազատության իրավունքի իրացման՝ հայտնի չափով անխուսափելի հետևանքը: Սակայն, միննույն ժամանակ, մշտապես հարկ է գտնել հավաքների ազատության իրավունքի իրացման և հանրային շահերի ու այլոց հիմնական իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության ողջամիտ հավասարակշռություն՝ վերը նշված չափանիշների կիրառմամբ:

Գրականություն

1. ՀՀ Սահմանադրություն (Ընդունվել է 1995 թ. հուլիսի 5-ի ՀՀ հանրաքվեով: Սահմանադրության փոփոխությունները կատարվել են 2005 թ. նոյեմբերի 27-ի և 2015 թ. դեկտեմբերի 6-ի ՀՀ

հանրաքվեներով, ՀՀՊՏ Հատուկ թողարկում, Հոդ. 1118, 21. 12. 2015):

2. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» 1950թ. նոյեմբերի 4-ի Եվրոպական կոնվենցիա (ՀՀ ՊՏ2002/17(192)05.06.02, հոդ. 367)

3. «Հավաքների ազատության մասին» ՀՀ 2011 թ. ապրիլի 14-ի օրենք (ՀՀՊՏ 2011.04.22/23(826) Հոդ.452, 02. 05. 2011) [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78330"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

4. «Ազգային անվտանգության մարմինների մասին» ՀՀ 2001 թ. դեկտեմբերի 28-ի օրենքը (ՀՀՊՏ 2002.02.05/6(181) Հոդ.77, 05.02.2002) <https://www.arlis.am/>

5. Միխայել Զաքս «Գերմանիայում հիմնական իրավունքների ընդհանուր ուսմունքի հիմունքները» Երևան 2018

6. Права человека и обеспечение правопорядка во время публичных собраний.Руководство БДИПЧ ОБСЕ, 2016,

7. Application no 26986/03, Galstyan v. Armenia Judgment of 15 November 2007 Para. 90 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-83297"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019

8. Application no 25691/04 Bukta and Others v. Hungary Judgment 17 July 2007 Para 37 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-81728"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019).

9. Application no 10877/04, Sergey Kuznetsov v. Russia Judgment of 23 October 2008 Para 44 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-89066"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019)

10. Application no. 34202/06 Berladir and others v. Russia, Judgment of 12 July 2012. Paras. 30, 58, 61 (հասանելի աղբյուրը՝ <http://www.pravosudie.biz/189358> 05.02.2019)

11. Application no. 33268/03, Achouguian v. Armenia, Judgment of 17 July 2008. Para. 92, (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-87642"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019)

12. Oya Ataman v. Turkey, Judgment of 5 December 2006. Para. 42 (հասանելի աղբյուրը՝ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-78330"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)) 01.02.2019)

13. Application no. 31684/05 Barrako v. France, Judgment of 05 July 2009. Paras. 39-41 (հասանելի աղբյուրը՝ <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/12071354/> 05.02.2019)

14. Federal Constitutional Court (First Senate) 14 May 1985, 1 BvR 233, 341/811 (հասանելի աղբյուրը՝ <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?cat=11&paged=3>).

15. <https://www.osce.org/odihr/73405?download=true> OSCE, 2011.

16. <https://www.a1plus.am/1645356.html>

17. <http://news.am/arm/news/479609.html>

¹⁵ «Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի ԼԳԲՏ քրիստոնյաների ֆորումն» ամենամյա միջոցառում է, որը տեղի է ունենում 2004թ-ից ի վեր:

¹⁶ Տե՛ս <https://www.a1plus.am/1645356.html>

¹⁷ Տե՛ս ՀՀ ոստիկանության պետի հայտարարությունը 06.11.2018 թ. (հասանելի աղբյուրը՝ <http://news.am/arm/news/479609.html> 12.02.2019):